

پژوهش‌نامه نقد و هابیت؛ سراج منیر ♦ سال چهارم ♦ شماره ۱۶ ♦ زمستان ۱۳۹۳
صفحات: ۸۹-۱۱۶ ♦ تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۰۸/۱۴ ♦ تاریخ تأیید: ۱۳۹۳/۱۱/۱۰

جاهلیت در نگاه سلفیه جهادی و اثرات سوء آن بر جهان اسلام

رحیم صبور*

چکیده

واژه «جاهلیت» یکی از مهم‌ترین مبانی به کار گرفته شده در سلفیه جهادی است. اوج بار معنایی این واژه در دوره زمانی پس از سید قطب است که بر آن، اثراتی همچون گسترش گروه‌های تکفیری، جنگ‌های مذهبی، اسلام‌هراسی در غرب - که باعث تنزل اسلام در چشم مردم جهان و نشان دادن اسلام به عنوان دین خشونت است - بار شده است. از جمله مهم‌ترین این گروه‌ها، گروه تروریستی جماعة المسلمین، جماعة الجهاد، القاعدة و داعش است که هر یک از مفهوم جاهلیت برای رسیدن به اهداف خود استفاده، و احکام خاص خود از جمله تکفیر را بر آن مترتب کرده‌اند. جاهلیتی را که گروه سلفیه جهادی مطرح و در نتیجه احکامی بر آن مترتب کرد باعث لطمات جبران‌ناپذیری، همچون کشتار مسلمانان بی‌گناه، ویرانی و عقب‌افتادگی جوامع اسلامی، جنگ‌های داخلی، اسلام‌هراسی، بر جهان اسلام شد که باید سالیان متمادی بگذرد تا بتوان گوشه‌ای از آن را ترمیم کرد.

کلیدواژه‌ها: سلفیه جهادی، جاهلیت، جهاد، تکفیر، سید قطب، القاعدة، داعش.

مقدمه

در این چهارده قرن، گروه‌های بسیاری با ادعای داشتن تفسیر صحیح از اسلام روی کار آمده‌اند و هر یک با مبانی و تفسیر خاص خود از اسلام شروع به تبلیغ آن کرده‌اند. در قرون اخیر، پیدایش این‌گونه افراد و گروه‌ها شکل منسجم‌تر و شتاب‌زده‌تری به خود گرفته است. می‌توان گفت افرادی چون محمد بن عبدالوهاب در بُعد عقاید، و پس از او گروه‌های افراطی و رادیکالی که تحت تأثیر افکار محمد بن عبدالوهاب و سید قطب بوده‌اند، همچون گروه التکفیر والهجرة، گروه جماعة اسلامیة و جماعة الجهاد در مصر و در ادامه گروه‌های القاعده و داعش با تفسیر خاص خود از اسلام لطمات جبران‌ناپذیری بر جوامع اسلامی وارد کرده‌اند و اثرات مخربی بر جای گذاشته‌اند. افکاری چون جاهلیت جوامع اسلامی باعث شد گروه‌های تکفیری و به اصطلاح خود، سلفی جهادی شکل بگیرد که دست به چپاول اموال و ناموس مسلمانان می‌زنند و خون مسلمانان را با اندک بهانه‌ای مباح می‌دانند. این گروه برای جاهلیت احکامی مترتب کردند که جز ضرر و زیان چیز دیگری در پی نداشته است و نه تنها به پیش برد اهداف اسلام کمکی نکرده، بلکه باعث افول و انزجار جوامع دیگر از دین اسلام شده است. دشمنان نیز از این فرصت به نفع خویش استفاده کرده‌اند و با استفاده از ابزارهای تبلیغاتی، اسلام را دینی خشونت‌طلب و خون‌ریز معرفی کرده‌اند.

هدف از این مقاله بررسی سیر تطور مفهوم «جاهلیت» در سلفیه جهادی و آثار این واژه در جامعه اسلامی است. هرچند درباره افکار این گروه مطالبی نگاشته شده، اما به صورت مبسوط درباره این واژه تحقیقی صورت نگرفته است. لذا نیاز است در این زمینه به بررسی جاهلیت در سه دوره زمانی (قبل از القاعده، القاعده، داعش) و نیز آثار آن در جامعه اسلامی بپردازیم.

مفهوم جاهلیت

جاهلیت از ماده جهل، نقیض علم^۱ است و اسم منسوب^۲ به معنای منتسب به جهل است. این واژه ریشه قرآنی دارد و استعمال آن به صدر اسلام برمی‌گردد. در آیه ۵۰ سوره مائده آمده است: ﴿الْفُحْمَ الْجَاهِلِيَّةَ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ﴾؛ «پس آیا داوری جاهلیت را می‌طلبند؟! و برای قومی که یقین دارند، چه کسی در داوری بهتر از خدا است؟». در سه آیه دیگر^۳ نیز به این واژه اشاره شده است. ذیل همین آیه، مفسران به نکات مهمی اشاره کرده‌اند، از جمله اینکه منظور از حکم جاهلیت، حکم به آیین یهود است؛^۴ در بعضی تفاسیر، حکم جاهلیت همان احکامی است که مخالف کتاب خدا و حکم کتاب خدا است،^۵ و حکم خداوند همان حکم به قرآن است.^۶ سید قطب در کتاب تفسیر خود، جاهلیت و حکم به جاهلیت را در برابر ایمان و اسلام و جامعه‌ای که در آن حکم به جاهلیت شود جامعه جاهلی در مقابل جامعه اسلامی قرار داده است.^۷ محمد قطب نیز جاهلیت در این آیه را به همین معنا می‌گیرد و تفسیر می‌کند.^۸

به نظر می‌رسد همه این معانی از باب تطبیق مصداق با مفهوم است؛ یعنی مواردی که در کتب تفسیری و در جاهای دیگر بیان شده مصادیقی از جاهلیت است نه اینکه مفهوم جاهلیت باشد. زیرا جاهلیت معنای واحدی دارد که همان فقدان علم است، همان‌گونه که در معنای لغوی آن بیان شد و این فقدان علم در هر جایی مصداق خاص خود را دارد.

۱. احمد ابن فارس، معجم مقاییس اللغة، ج ۱، ص ۴۹۸.

۲. رکن الدین استرآبادی، شرح الرضی علی شافیة ابن حاجب، ج ۱، ص ۳۷۰-۳۷۲.

۳. سوره آل عمران، آیه ۱۵۴؛ سوره احزاب، آیه ۳۳؛ سوره فتح، آیه ۲۶.

۴. أحمد بن محمد ثعلبی، الكشف والبیان عن تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۷۳؛ مجاهد ابن جبر، تفسیر مجاهد، ص ۳۱۰.

۵. ابن ابی زینین، تفسیر القرآن العزیز، ج ۲، ص ۳۲.

۶. ابن ابی حاتم رازی، تفسیر القرآن العظیم، ج ۴، ص ۱۱۵۴.

۷. سید قطب، فی ظلال القرآن، ج ۲، ص ۸۸۸.

۸. محمد قطب، جاهلیت قرن بیستم، ص ۱۰.

مفهوم جاهلیت قرن بیستم؛ جاهلیت نوین

بنا به دیدگاه گروه سلفیه جهادی، جاهلیت عبارت است از حالت نفسانی و کیفیت روانی که از پیروی و هدایت الهی سرباز می‌زند و حکومت خدا را در مسائل زندگی به رسمیت نمی‌شناسد. طبق دیدگاه این گروه، جاهلیت در مقابل توحید و احکام دین و حاکمیت خدا قرار می‌گیرد؛ یعنی در جامعه‌ای که در آن جاهلیت است احکام و دستورهای خدا و یکتاپرستی جایی ندارد. از دید سلفیه جهادی، جاهلیت قبل از اسلام و جاهلیت کنونی (نوین) همه در ماهیت و مفهوم یکی است و فقط در مصداق و کیفیت و برخی از ویژگی‌ها با هم تفاوت دارند نه در ماهیت.^۱

در نگاه سلفیه جهادی، جاهلیت به سه دوره مهم تقسیم می‌شود:

الف. جاهلیت نخستین

این جاهلیت خود مصادیقی دارد:

۱. جاهلیت عرب قبل از اسلام: این قسم از جاهلیت به معنای دوره‌ای پیش از اسلام است که در مقابل علم و فرهنگ قرار می‌گیرد. از مصادیق این نوع جاهلیت وحشی‌گری و جنگ‌های خانمان‌سوز قبل از اسلام در اروپا است.^۲ در سوره احزاب آیه ۳۳ به این نوع جاهلیت اشاره شده است.^۳

۲. جاهلیت یونان باستان (جاهلیت قدیم): در این قسم جاهلیت، دشمنی بشر با خدایان خیالی و بهای بیش از اندازه به عقل دادن از مصادیق این جاهلیت است. از نظر جاهلیت یونان، بشر از راه غصب و دزدی، آتش معرفت را از چنگ خدایان بیرون می‌آورد تا در پرتو دزدی پی به اسرار آفرینش و زندگانی ببرد و از این راه خود را در صف خدایان وارد کند.^۴

۱. همان، ص ۹-۱۳؛ محمد قطب یکی از پدران معنوی این گروه است.

۲. همان، ص ۷-۱۴ و ۹۴.

۳. سید قطب، فی ظلال القرآن، ج ۵، ص ۳۱۴-۳۱۵.

۴. محمد قطب، جاهلیت قرن بیستم، ص ۴۱.

۳. جاهلیت روم قدیم (جاهلیت قدیم): جاهلیت روم جاهلیت ماده و جاهلیت حواس است. مهم‌ترین انحرافات جاهلیت روم، ایمان محکم این جاهلیت به ماده است و بی‌اعتنایی آن به روح انسانی. لذت‌درندگی و قتل از ثمرات این نوع جاهلیت است.^۱

ب. جاهلیت قرون وسطا

طغیان کلیسا و گسترش فساد آن در صومعه‌ها و دیرها و خرید و فروش جهنم و بهشت و تقسیم برات‌های مغفرت و غفران، از جمله مشخصه‌ها و ویژگی‌های منحصر به فرد این قسم از اقسام جاهلیت است.^۲

ج. جاهلیت نوین

این قسم جاهلیت در قرن نوزدهم و بیستم میلادی شکل گرفته است که به نظر محمد قطب جاهلیت کنونی ترکیبی از جاهلیت قدیم (یونان و روم) و جاهلیت قرون وسطا است.^۳ معنایی که سلفیه جهادی برای این قسم از جاهلیت مطرح کرده‌اند همان معنایی است که برای اقسام دیگر جاهلیت ذکر شده است.^۴ جاهلیت نوین هم خلاصه‌ای از همه این جاهلیت‌ها است، به اضافه یک رشته انحرافات جدید که در این عصر پیدا شده است.^۵ طبق این دیدگاه و برداشت از جاهلیت، این مفهوم در مقابل علم و فرهنگ قرار نمی‌گیرد. پیشرفت سریع و بی‌نظیر علمی است که در این راه یکی از بارزترین وسایل انحراف مردم از خدا شده است، خودخواهی و مغرور شدن به علم و پیشرفت مادی خویش و پیدایش این تصور غلط که انسان قرن بیستم از خدا بی‌نیاز است، عنان‌گسیختگی زنان، خودباختگی فرهنگی، از ویژگی‌های این جاهلیت است.^۶

۱. همان، ص ۴۶-۴۸.

۲. همان، ص ۴۹-۵۳ و ۹۷.

۳. همان، ص ۳۶-۴۱ و ۴۲.

۴. همان، ص ۷۱.

۵. محمد قطب، جاهلیت قرن بیستم، ص ۵۳.

۶. همان، ص ۹۷-۹۸.

در جمع‌بندی مفهوم جاهلیت، باید گفت واژه «جاهلیت» به طور عام در زمان پیامبر ﷺ وجود داشته است و مردم قبل از اسلام و جوامع آن زمان به این واژه متصف بودند. استعمال این واژه در زمان‌ها و دوره‌های مختلف با ماهیت واحد اما با شکل مختلف ظهور کرده است؛ اما ورود این واژه در عصر مدرن با بار معنایی خاص خود، نتیجه اندیشه ابوالاعلی مودودی^۱ و شاگردش ابوالحسن ندوی^۲ است. آن‌ها اندیشه‌های غربی و کمونیستی را، ولو اینکه در درون جوامع اسلامی باشد، جاهلی نامیدند.^۳

بررسی مفهوم جاهلیت در گروه‌های سلفیه جهادی

با توجه به اینکه استفاده از مفهوم جاهلیت در گروه‌های سلفیه جهادی به مرور زمان فرق کرده است لذا لازم است این واژه را در ادوار زمانی مختلف بررسی و نقد کنیم تا روشن شود مصادیق جاهلیت در دوره‌های زمانی مختلف چه تغییری کرده است. با تتبع در نوشته‌های رهبران این گروه، جاهلیت در سه دوره زمانی مصادیق متغیری داشته که در ادامه به آن اشاره می‌شود.

الف. جاهلیت از نگاه گروه‌های جهادی قبل از القاعده

قبل از تشکیل القاعده گروه‌های سلفی جهادی مختلفی، به دست افراد رادیکالی که تحت تأثیر مفهوم جاهلیت بودند، تشکیل شد. در ذیل به بررسی تأثیر مفهوم جاهلیت در افکار رادیکالی این گروه‌ها می‌پردازیم.

حزب التحریر یا آکادمی ارتش با رهبری صالح سریه^۴

این گروه به رهبری صالح سریه تمام جوامع اسلامی کنونی را جاهلی دانسته است. نزد این گروه، خودنمایی زنان و مردان، رقص، توهین به دین، انجام‌دادن فرایض به

۱. ابوالاعلی مودودی، اسلام و جاهلیت، ص ۱۱-۱۲.

۲. ابوالحسن ندوی، ماذا خسر العالم بانحطاط المسلمین، ص ۲۲۹ و ۲۳۳-۲۳۴ و ۲۴۱.

۳. ابوالاعلی مودودی، اسلام و جاهلیت، ص ۱۱-۱۲؛ ندوی، ماذا خسر العالم بانحطاط المسلمین، ص ۲۲۹ و ۲۳۳-۲۳۴ و ۲۴۱.

۴. برای شناخت صالح سریه، نک: مصطفی قاسمی، آشنایی با کشورهای جهان اسلام؛ مصر، ص ۲۰۳-۲۰۸.

صورت علنی، وجود خمر و زنا و قمار به صورت علنی، و وجود دیگر ردایل از مصادیق این جاهلیت است. البته او قائل به جهل و کفر افراد نیست و فقط حکومت‌ها را به جهل و کفر متهم می‌کند.^۱

به نظر رهبران این گروه، دولت نه تنها حمایتی برای مبارزه با جاهلیت نمی‌کرد، بلکه با مسلمانانی که قصد مقابله با جاهلیت داشتند مواجه می‌شد و از فعالیت آن‌ها جلوگیری می‌کرد. لذا این گروه درصدد بودند با به دست آوردن حکومت و تشکیل دولت اسلامی با جاهلیت مبارزه کنند.^۲

گروه التکفیر و الهجره به رهبری شکری احمد مصطفی^۳

این گروه در دهه هفتاد میلادی با رهبری علی اسماعیل و شکری احمد مصطفی (از جوانان اخوان المسلمین) شکل گرفت. آن‌ها تحت تأثیر افکار سید قطب برای رهایی از جامعه جاهلی، در گوشه‌هایی از شهر قاهره، اسکندریه و جیزه، واحدهای مسکونی برای اعضای خود اجاره کرده بودند و در آنجا زندگی می‌کردند و در سال ۱۹۷۳ به کوه‌ها و غارها مهاجرت کردند. در نظر این گروه، تمام کسانی که تابع این گروه نبودند کافر محسوب می‌شدند. تمام عصرها بعد از قرن چهارم قمری عصرهای جاهلیت شناخته می‌شد. هجرت از جامعه جاهلی مهم‌ترین عنصر در قاموس این گروه شناخته می‌شد که برای رهایی از جامعه جاهلی تدارک دیده شده بود؛ عنصری که به خوبی در کلام سید قطب به عنوان یکی از مفاهیم ظهور و بروز دارد.^۴

گروه مذکور دوران کنونی را شبیه دوران پیامبر می‌داند و شکری مصطفی به عنوان رهبر این گروه خود را شبیه پیامبری می‌داند که باید مردم را نجات دهد. شکری مصطفی دوران خود را دوران جاهلی می‌داند که او می‌خواهد با کمک گروه خود جامعه را

۱. سید احمد رفعت، النبی المسلح (۱)، (وثیقه رسالة الايمان نوشته صالح سربیه)، ص ۳۹ و ۴۱.

۲. مصطفی قاسمی، آشنایی با کشورهای جهان اسلام؛ مصر، ص ۲۰۳-۲۰۸.

۳. برای آشنایی با شکری احمد مصطفی، نک: همان، ص ۱۹۵-۲۰۳.

۴. مانع بن حماد الجهنی، الموسوعة المیسرة فی الادیان و المذاهب و الاحزاب المعاصرة، ج ۲، ص ۲۳۵-۲۳۶.

از جاهلیت به سوی اسلام هدایت کند. او مؤسسات و لشکر و دیگر تشکیلات را جاهلی و غیراسلامی و دارای فسق و فجور می‌داند.^۱

گروه الجهاد به رهبری محمد عبدالسلام فرج^۲

این گروه نیز در دهه هفتاد پا به عرصه وجود گذاشت و با کمترین افراد شروع به کار کرد. رشد این گروه زمانی بود که در مدارس و دانشگاه‌ها شهرت یافت. تشکیلات منسجم از ویژگی‌های آن بود. از جمله افراد شاخص در این گروه محمد عبدالسلام فرج، صاحب کتاب الفریضة الغائبة، است. می‌توان به عنوان مهم‌ترین مرام‌نامه این گروه آثار ابن تیمیه و سید قطب را نام برد.^۳

بنا به گفته عبدالسلام فرج، پس از سال ۱۹۲۴ که خلافت اسلامی از بین رفت، جامعه دوباره به جاهلیت بازگشت. او علت این بازگشت را از بین رفتن احکام اسلام و جایگزین شدن احکام غیراسلامی اعلام می‌کند. در نتیجه این تغییر، جامعه کنونی مسلمانان تبدیل به دارالکفر شده است. او در ادامه حاکمان سرزمین‌های اسلامی را به دلیل حکم به جاهلی کردن، محکوم به ارتداد و کفر می‌کند.^۴ متهم کردن جامعه به جاهلیت باعث ترور انور سادات، رئیس‌جمهور مصر، و ۹ عملیات خشونت‌بار دیگر به منظور مبارزه با حکومت جاهلی آن زمان شد.^۵

گروه افغان العرب با رهبری عبدالله عزام^۶

عبدالله عزام، به عنوان یکی از برجسته‌ترین رهبران سلفیه جهادی، در دوره دوم به مسئله جاهلیت و فرو رفتن جامعه در گرداب مشکلات اشاره می‌کند و به عنوان نمونه بارز

۱. همان (اعترافات و اقوال شکرى مصطفى)، ص ۹۱-۹۳.

۲. برای آشنایی با محمد عبدالسلام فرج، نک: النبی المسلح (۲): الثائرون، ص ۸۱-۸۲، به نقل از مقاله سعید عدالت‌نژاد، «سلفیان تکفیری چه کسانی هستند و چه عقایدی دارند؟»، در:

<http://www.khabaronline.ir/detail/295703/culture/religion>

۳. مانع بن حماد الجهنی، الموسوعة المیسرة فی الادیان و المذاهب و الاحزاب المعاصرة، ج ۲، ص ۳۴۸-۳۵۴.

۴. محمد عبدالسلام فرج، الجهاد الفریضة الغائبة، ص ۴-۶.

۵. سید احمد رفعت، النبی المسلح (۲): الثائرون، ص ۸۱-۸۲.

۶. برای آشنایی با عبدالله عزام، نک: السیرة الذاتیة للشیخ عبد الله عزام.

به جوامع غربی می‌پردازد.^۱ او به سخنانی از دانشمندان غربی و آمریکایی، که اعتراف به سقوط جامعه خود و دوری از مسائل انسانی دارند، اشاره می‌کند.^۲ به نظر او، جامعه کنونی غوطه‌ور در ضلالت و جاهلیت است.^۳ راه برون‌رفت از این مشکل، چیزی جز اسلام و جاری کردن برنامه‌های اسلام نیست. نباید از تأثر افکار عبدالله از افکار و اندیشه‌های سید قطب، به عنوان پدر معنوی سلفیه جهادی، غافل شد خصوصاً وقتی دیده می‌شود که عزام در تحلیل و تبیین اندیشه‌های سید کتاب می‌نویسد.^۴

در نظر او، حکمی که به واسطه بشر وضع می‌شود مصداق حکم جاهلیت و تحت آیه *﴿الْحُكْمُ الْجَاهِلِيَّةُ يَبْغُونَ﴾* قرار می‌گیرد.^۵ و هر کسی که چنین حکمی کند کافر، و از دایره اسلام خارج است.^۶ او همچنین در تعریفی جوامع جاهلی را جوامعی می‌داند که حکم غیرخدا در آن اجرا شود.^۷ گردن‌نهادن به احکام قومیت همچون قوم ایرانی و کردی (که مصداق جاهلیت است)، شخص را در زمره کفار قرار می‌دهد و در نتیجه آن تمام احکام شخص کافر بر روی آن شخص پیاده می‌شود.^۸ به عقیده او، باید حکومت اسلامی را بر روی زمین برقرار کنیم تا در زیر سایه آن بتوان با جامعه جاهلی مبارزه کرد.^۹

به طور کلی، در این دوره زمانی از سلفیه جهادی (دوره قبل از تشکیل القاعده) می‌توان چنین گفت که به نظر رهبران این دوره، احکامی که در جوامع جاهلی اجرا می‌شود همه برخلاف احکام الهی است. زیرا آن جامعه یا به طور کامل در کفر و جاهلیت فرو رفته، مانند جوامع غربی و یهودی و مسیحی که باید گفت این جامعه محض در

۱. عبدالله عزام، الاسلام و المستقبل البشريه (اسلام و آینده بشریت)، ص ۷.

۲. همان، ص ۱۳-۱۹.

۳. همان، ص ۴.

۴. همو، عملاق الفكر الاسلامی (الشهيد سيد قطب).

۵. همو، العقيدة وأثرها في بناء الجيل، ص ۸۲.

۶. همان، ص ۹۷.

۷. همو، القومية العربية، ص ۴۴.

۸. همان، ص ۴۶.

۹. همو، الأسئلة والأجوبة الجهادية، ص ۱۵.

جاهلیت است یا فقط پوسته‌ای اسلامی دارد و خبری از اجرای احکام اسلامی در آن نیست که در نتیجه باز آن جامعه، جامعه جاهلی است؛ یعنی به جای اجرای فرمان‌های اسلام دست به دامن احکام جاهلی و غیراسلامی شدند؛ زیرا نمی‌تواند بعضی از احکام، اسلامی و بعضی دیگر جاهلی باشد. در اندیشه رهبران این گروه‌ها جامعه جاهلی قابل جمع شدن با احکام اسلامی نیست. در جامعه جاهلی، قانون‌گذار بشر است که با دست خود قوانینی را به وجود آورده و آن را جایگزین احکام الهی کرده است. تشریح و تحلیل محرمات، تبعیت از حاکم جور، قانون‌گذاری به شیوه غربی‌ها، بدحجابی و بی‌حجابی در جوامع همه از احکام جاهلی است که باید با آن مبارزه شود.^۱

همان‌طور که مشاهده می‌شود، در این دوره بیشتر تمرکز رهبران این گروه‌ها، بر سران حکومت‌های اسلامی بود و به فکر براندازی آن‌ها بودند. هرچند در پاره‌ای از موارد پا را فراتر گذاشته، به حکومت‌های غربی و آمریکا نیز به عنوان مصداق جاهلیت اشاره کردند.

ب. جاهلیت از نگاه گروه جهادی القاعده

گروه القاعده ابتدا با داعیه جهاد برای دفاع از سرزمین‌های اسلامی در افغانستان به دست عبدالله عزام و اسامه بن لادن^۲ تشکیل شد. هدف این گروه مبارزه با دول غربی و بیگانه‌ای اعلان شده بود که وارد خاک کشورهای مسلمان (در آن زمان افغانستان) شده بودند. این گروه با پیوستن ایمن الظواهری و زرقاوی و جذب نیروی بیشتر قدرت بیشتری یافت. هدف این گروه تشکیل حکومت اسلامی و مبارزه با دول غربی و حاکمان کشورهای اسلامی و گستراندن اسلام به تمام جهان بود.^۳ دامنه فعالیت‌های این گروه به دیگر کشورهای اسلامی از جمله یمن، سودان و برخی دیگر از کشورهای آفریقایی نیز

۱. ابوالاعلی مودودی، اسلام و جاهلیت، ص ۷-۳۰؛ همو، تتوری اخلاق اسلامی، ص ۷-۱۱؛ همو، حجاب، ترجمه: نعمت‌الله شهرستانی، ص ۱۲۱ و ۱۲۳ و ۱۸۳. سید قطب، معالم فی الطریق (نشانه‌های راه)، ترجمه: محمود محمودی، ص ۵۵-۶۷ و ۲۰۱-۲۲۱؛ علی امیرخانی، «ابوالاعلی مودودی و جریان نوسلفی»، در: مجله معرفت کلامی، ش ۳، ص ۱۴۷.
 ۲. برای آشنایی با اسامه بن لادن، نک: پیترو ال. برگن، اسامه بن لادن، ترجمه: عباس قلی عباسی‌فرد، ص ۲۷.
 ۳. محمد طاهر رفیعی، «تأثیر تفکر جهادی «عبدالله عزام» در گسترش خشونت‌های القاعده»، در: مجموعه مقالات کنگره جهانی جریان‌های افراطی و تکفیری از دیدگاه علمای اسلام، ج ۱، ص ۲۷-۲۹.

کشانده شده است. این گروه که خود را سلفیه جهادی می‌نامد به عملیات نظامی علیه نظامیان و غیرنظامیان دست می‌زند و هنوز به فعالیت خود ادامه می‌دهد. برخی فعالیت‌های تروریستی گروه القاعده عبارت است از: بمب‌گذاری در هتل عدن در سال ۱۹۹۲، بمب‌گذاری در مرکز تجاری جهانی، کشتن نوزده سرباز آمریکایی و ده‌ها عملیات خرابکارانه دیگر.^۱

بن‌لادن، به عنوان یکی از مهم‌ترین رهبران القاعده، در نامه خود به فهد بن عبدالعزیز حکم به غیر ما انزل الله را از مصادیق حکم به جاهلیت می‌داند.^۲ همچنین، او حاکمان جامعه اسلامی کنونی را جاهل می‌خواند و آن‌ها را متهم به کفر و ارتداد می‌کند.^۳ او فرقی بین حاکمان کشورهای اسلامی و حاکمان کشورهای غربی و آمریکا نمی‌گذارد و هر دو را به علت مانع از اجراء احکام اسلامی به کفر منتسب می‌کند.^۴ به همین علت، جهاد نه تنها علیه کفار بلکه علیه مرتدان و حاکمان جامعه اسلامی نیز واجب است.^۵ او تمام افراد جامعه را به جهاد علیه کفار دعوت می‌کند. بن‌لادن در این باره به کلامی از سید قطب استشهاد می‌کند که او می‌نویسد جاهلیت با اسلام به هیچ وجه در یک مسیر قرار نمی‌گیرد و با هم جمع نمی‌شود، جاهلیت چه در صدر اسلام و چه در زمان کنونی و چه در زمان آینده فرقی با هم نمی‌کند.^۶ بن‌لادن کفر و جهالت را به رؤسای دولت‌ها نسبت می‌دهد.^۷ به نظر او، پارلمان، دین جاهلیت در مقابل دین اسلام است. بدین معنا

۱. حمیدرضا اسماعیلی، القاعده از پندار تا پدیدار، ص ۷۳.

۲. اسامه بن لادن، نامه به فهد بن عبدالعزیز، ص ۳، برگرفته از: www.alaqideh.ws.

۳. همو، الأرشيف الجامع لكلمات و خطابات، نامه اول، ص ۹۲، در: www.tawhed.ws.

۴. همو، النزاع بين حكام آل سعود والمسلمين والسبيل إلى حله، ص ۱۲، در: www.tawhed.ws.

۵. همان، ص ۸۷.

۶. اسامه بن لادن، الرسالة السادسة إلى الأمة الإسلامية: (التحريض و الحث على الجهاد) تاريخ نامه: ۱۲ ذوالقعدة ۱۴۲۴، در: www.tawhed.ws.

۷. همو، الرسالة الرابعة إلى أهل العراق خاصة و المسلمين عامة: (بشائر النصر، و تذکیر بالحقائق و الأحكام، ورسالة إلى أمة الاسلام، وبيعة أبو مصعب الزرقاوی أميراً للقاعدة في بلاد الرافدين)، ص ۲۷۵، در: www.tawhed.ws.

که مجلس در مقابل خداوند و قوانین خداوند مشغول به قانون گذاری است و در کار خداوند دخالت می کند.

با دقت در کلام بن لادن به این نتیجه می رسیم که مصداق جاهلیت، سران حکومت های اسلامی هستند که با آمریکا همکاری می کنند و نیز کشورهای غربی و آمریکا. او سعی دارد مردم را تحریک به جهاد برای مبارزه با سران حکومت های اسلامی کند؛ خصوصاً مبارزه با نظام طاغوت، یعنی آمریکا و غربی هایی که در کشورهای اسلامی مستقر شدند. لذا در دو مرحله مواضع و دشمنی خود را با آمریکا اعلام می کند؛ در مرحله اول، روی سخن او با نظامیان اروپایی و آمریکایی است که در افغانستان مستقر هستند و در مرحله دوم روی سخن او با تمام آمریکایی ها در هر منطقه از جهان است که به آنها اعلام جنگ می کند. از شواهدی که نشان می دهد دشمن او و مصداق جاهلیت در نظر او آمریکا است، انفجارهایی است که او علیه آمریکا سامان دهی کرد، از جمله این موارد انفجار بمب در مقابل سفارت آمریکا در کشور افغانستان است.^۱

ابو عبدالرحمن ایمن الظواهری،^۲ از دیگر رهبران این گروه، اجرای احکام اسلامی در جامعه را شرط لازم برای تبدیل جامعه به دارالاسلام می داند و فرق بین جامعه جاهلیت و جامعه اسلامی را در همین می داند.^۳ در جامعه ای که قانون بشریت به جای قانون الهی حاکم شود و بشریت برای جامعه تصمیم بگیرد و قانون گذاری کند، آن جامعه، جامعه ای جاهلی می شود.^۴ در نظر او، کشورهای اسلامی بلاد کفر هستند، زیرا احکام اسلامی در آن پیاده نمی شود^۵ و علت اجرانشدن احکام اسلامی در کشورهای به ظاهر اسلامی حکام کافر آن هستند. لذا باید برای عزل این حکام جهاد کرد و این جهاد بر همه واجب است.^۶

۱. بی نام، التعریف بالشیخ اسامه، ص ۱۹-۲۱.

۲. برای آشنایی با ایمن، نک: صفحه سی.ان.ان. به آدرس: <http://edition.cnn.com>.

۳. ابو عبدالرحمن ایمن الظواهری، اعزاز رایة الاسلام، ص ۱۳، www.tawhed.ws.

۴. همان، ص ۱۶-۱۷.

۵. ایمن الظواهری، الحصاد المر الاخوان المسلمین فی ستین عامًا، ص ۲۸، www.tawhed.ws.

۶. تحت نظارت ایمن الظواهری، الحوار مع الطواغیت مقبرة الدعوة والدعاة - از مطبوعات جماعة الجهاد، ص ۴-۸، www.tawhed.ws.

تکیه بر سخنان سید قطب در کلام ایمن الظواهری به خوبی مشهود است، با این تفاوت که سید تمام جامعه را جامعه جاهلی می‌داند، اما ایمن الظواهری فقط حکومت را متهم به جهالت می‌کند.^۱ او در نامه‌ها و کتب مختلف خود به این مسئله اشاره دارد.^۲

از دیگر رهبران این دوره ابومصعب سوری^۳ است. او دهه هشتاد میلادی را دهه مبارزه با جاهلیت می‌داند که به پیروی از سید قطب برای از بین بردن جاهلیت مجاهدت می‌کردند.^۴ به نظر او، هر کس مشارکت بشر را در حکم خداوند تجویز کند به بیراهه رفته است و در واقع اجرای قوانین بشری به جای قانون اسلام و حکومت اسلامی را از طرح‌های جاهلیت می‌داند.^۵ در جای دیگری به کلام سید قطب استشهد می‌کند که مجتمع اسلامی تشکیلی غیر از تشکل جوامع جاهلی دارد که این مجتمع متشکل از نیروها و گروه‌ها است که در مقابل جاهلیت مجاهدت می‌کند.^۶ او عقیده دارد جوامع اسلامی دوباره به جاهلیت برگشتند. لذا برای رهایی از این جاهلیت باید سلاح به دست گرفت و با آن جنگید.^۷

از دیگر رهبران برجسته این دوره ابومحمد مقدسی^۸ است. او نیز مثل دیگر هم‌کیشان خود جامعه کنونی را فرورفته در جاهلیتی همچون جاهلیت دوران پیامبر، بلکه بدتر از آن، می‌داند. به نظر او، عقاید، آداب و رسوم، حتی بعضی از علوم همچون فلسفه، جاهلیت است. او می‌نویسد باید بر این جامعه جاهلی چیره شویم.^۹ در نظر او، جهاد با کفار و

۱. همان، ص ۳۱.

۲. نک: کتاب الجامع لکلمات و رسائل الشیخ ایمن الظواهری.

۳. برای آشنایی با ابومصعب سوری نک: مرکز رزیز قندهار، تعریف الشیخ المجاهد ابومصعب سوری، برگرفته از: www.tawhed.ws

۴. ابومصعب سوری، الثورة الاسلامیة الجهادیة فی سوریا، ص ۵۸، برگرفته از: www.tawhed.ws.

۵. همان، ص ۸۵-۸۶؛ همو، اهل السنة فی الشام فی مواجهة التصیریة والصلیبیة والیهود، ص ۲۵.

۶. همان، ص ۲۲۸.

۷. همان، ص ۲۶۵.

۸. او به عنوان یکی از رهبران فکری سلفیه جهادی در دوره‌های القاعده و داعش است.

۹. أبو محمد عاصم مقدسی، عداد القادة الفوارس بهجر فساد المدارس، ص ۲۹-۳۰، برگرفته از: www.tawhed.ws.

حاکمان مرتد جامعه اسلامی واجب است.^۱ در اندیشه مقدسی دعوت و جهاد مکمل یکدیگرند و هر یک مسئولیتی را در اعمال توحید به دوش دارند.^۲

ابوقتاده فلسطینی،^۳ به عنوان دیگر رهبر القاعده، با استشهاد به کلامی از سید قطب جامعه کنونی را جامعه جاهلی نوین می‌داند که مزین به نیرنگ و دورویی است که در نتیجه آن حقیقت در پشت آن پنهان مانده است.^۴ در نظر ابوقتاده، اهل اسلام نسبت به دین اسلام جاهل‌اند.^۵ او با این عقیده که اکنون امت اسلام در شرک و جهل فرو رفته است، وظیفه گروه سلفیه جهادی را نجات کامل دین اسلام از جهالت و شرک و بازگرداندن آن به همان دوران پیامبر ﷺ و صحابه می‌داند.^۶ دشمن به نظر او یهود و سران حکومت‌های اسلامی هستند.^۷ او در پاسخ به این پرسش که «چرا جهاد واجب است؟» می‌نویسد: «جهاد برای مبارزه با جاهلیتی است که جامعه به آن مبتلا شده است».^۸

با توجه به گفته‌های رهبران این گروه، مصداق بارز جاهلیت در این دوره، آمریکا و جوامع غربی است. در نتیجه باید برای رهایی از این جاهلیت مبارزه کرد. زیرا این کشورها وارد خاک‌های جوامع اسلامی شده بودند. لذا رهبران این گروه، آمریکا و کشورهای غربی متجاوز به خاک افغانستان را جامعه جاهلیت نامیدند و جوانان کشورهای اسلامی را به مبارزه با آن‌ها دعوت کردند.

ج. جاهلیت از نگاه گروه جهادی داعش^۹

از دیگر گروه‌هایی که تحت تأثیر افکار سید قطب و محمد بن عبدالوهاب پا به عرصه

۱. همو، هذه عقیدتنا، ص ۳۴-۳۵، برگرفته از: www.tawhed.ws.

۲. همو، وقفات مع ثمرات الجهاد، ص ۹۰، برگرفته از: www.tawhed.ws.

۳. او یکی از رهبران القاعده است.

۴. ابوقتاده فلسطینی، احسن الحدیث، ص ۲، برگرفته از: www.tawhed.ws.

۵. همو، عندما تکفر القری، ص ۲، برگرفته از: www.tawhed.ws.

۶. همو، الجهاد والاجتهاد، ص ۱۲۰، برگرفته از: www.tawhed.ws.

۷. همو، حکم الاعداد العسکری، ص ۱، برگرفته از: www.tawhed.ws.

۸. همو، لماذا الجهاد، ص ۸، برگرفته از: www.tawhed.ws.

۹. برای آشنایی کامل با این گروه نک.: محمد ابراهیم نژاد، داعش؛ دولت اسلامی عراق و شام.

ظهور گذاشت و باز به با این ادعا که می‌خواهد اسلام و حاکمیت اسلامی را زنده و با جاهلیت مبارزه کند گروه تروریستی داعش است که اکنون بیشترین فعالیت تروریستی خود را بر روی دو کشور مسلمان سوریه و عراق تمرکز داده است. این گروه با بی‌رحمی هرچه تمام‌تر و به نام اسلام و مبارزه با کفر و جاهلیت در حال کشتار مردم مسلمان این دو کشور است و به جای قتال با بیگانگان و کفار، دشمن خود را مسلمانان دانسته، با بی‌رحمی هرچه تمام‌تر به قتل عام آن‌ها و چپاول ناموس و مال و به یغما بردن ثروت این کشورها می‌پردازد.^۱

یکی از مهم‌ترین رهبران این دوره ابومصعب زرقاوی^۲ است. زرقاوی نیز همچون سید قطب جوامع را فرورفته در جاهلیت می‌داند. جاهلیتی که او معنا می‌کند مانند جاهلیتی است که سید معنا می‌کند؛ یعنی عبودیت غیرخدا به جای عبودیت خداوند و تشریح احکامی که به دست خود، آن را جعل کرده‌اند. در نظر او، جاهلیت به سه دوره اول، وسطا و جاهلیت کنونی (نوین) تقسیم می‌شود. در جاهلیت کنونی تشریح به دست بشر صورت می‌گیرد و حلال خدا حرام و حرام خدا حلال می‌شود.^۳ او متولیان حکومت در کشورهای اسلامی را متهم به حکم کردن به حکم جاهلیت می‌کند،^۴ و علت غوطه‌ور شدن مردم کشورهای اسلامی در جهل و دوری از احکام را همین حکام می‌داند. دعوت به مبارزه با طاغوت و شرک به وسیله جهاد از راهکارهای او است.^۵ وی رافضه را متهم به ناآگاهی از اسلام و احکام اسلام می‌کند و آن‌ها را بی‌خبر از دنیای اسلام می‌داند و در این باره خواستار اتحاد علمای اهل سنت در مقابله با روافض است.^۶ او روافض را دشمن اصلی

۱. نک.: همان.

۲. برای شناخت ابومصعب زرقاوی، نک.: همان، ص ۱۷-۱۹.

۳. ابومصعب زرقاوی، کلمات مضئیه، ص ۷، www.tawhed.ws.

۴. همان، ص ۲۱.

۱۰. همان، ص ۵۰۵.

۶. ابومصعب زرقاوی، «من معانی استشهاد الشیخ ابومصعب الزرقاوی»، عطیة الله، ص ۱۵، برگرفته از:

خود معرفی می‌کند و برای اسلام، آنان را بدتر از آمریکا می‌داند.^۱ به نظر می‌رسد استفاده او از مفهوم جاهلیت برای بخشی از جامعه اسلامی یعنی شیعه است. در این دوره (عصر داعش) مصداق بارز جامعه جاهلی، شیعه و شیعیان و هر فردی از اهل سنت است که با شیعه هم‌نوا باشد.

آثار جاهلیت بر جوامع اسلامی

پس از بررسی جاهلیت و بار معنایی آن، باید دید آثاری که این واژه بر جوامع اسلامی گذاشته چه بوده است. در ذیل به اهم این آثار اشاره می‌شود:

الف. گسترش جریان‌های تکفیری

در قرن بیستم و بیست‌ویکم، با تکیه بر مفهوم جاهلیت و علم کردن آن و داعیه مبارزه با آن، هر روز بر تعداد این گروه‌های تروریستی در سراسر جهان، خصوصاً در کشورهای اسلامی، افزوده می‌شود. جا دارد در اینجا به برخی از مهم‌ترین این گروه‌ها در این سه دوره زمانی اشاره شود:

۱. گروه جماعت المسلمین (تکفیر و هجرت).^۲
۲. گروه جماعت اسلامی در مصر (جماعة الجهاد).^۳
۳. گروه تروریستی القاعده (القاعده افغانستان، القاعده عراق و ...).^۴
۴. گروه تروریستی داعش.^۵

این‌ها فقط بخشی از ده‌ها گروه سلفیه جهادی است که به نام اسلام و مبارزه با جاهلیت در کشورهای اسلامی برای نابودی اسلام و مسلمانان به وجود آمدند و فعالیت می‌کنند.

۱۲. همو، «الحوار مع الشيخ أبي مصعب الزرقاوي»، ص ۱۲-۱۴-۱۹، برگرفته از: www.tawhed.ws.
 ۲. مانع بن حماد الجهني، الموسوعة الميسرة في الاديان والمذاهب والاحزاب المعاصرة، ج ۲، ص ۳۳۵-۳۳۶.
 ۳. همان، ج ۲، ص ۳۴۸-۳۵۴.
 ۴. حميدرضا اسماعيلي، القاعده از پندار تا پديدار، ص ۷۳.
 ۵. نک: محمد ابراهيم‌نژاد، داعش (دولت اسلامی عراق و شام).

ب. اسلام‌هراسی در غرب

گروه‌های سلفی جهادی با تکیه بر مفهوم جاهلیت و برای مبارزه با آن، دست به اقدامات خشونت‌باری زدند که به جای پیش‌برد و رسوخ اسلام در قلب مردم جهان باعث ترس و هراس جوامع بشری خصوصاً کسانی شدند که با اسلام حقیقی یعنی جوامع غربی آشنایی چندانی نداشتند. صهیونیست جهانی پس از به وجود آمدن گروه‌های سلفی جهادی که به اسم اسلام دست به کشتار فجیعانه مردم و مسلمانان می‌زدند از این فرصت به‌خوبی برای تخریب اسلام و اسلام‌هراسی استفاده کردند.

رسانه‌ها، احزاب سیاسی و برخی از اندیشمندان سیاسی غرب با تکیه بر خشونت منشعب‌شده از مفاهیمی همچون جاهلیت، نقش اساسی در گسترش اسلام‌هراسی و درنهایت اسلام‌ستیزی در این قاره داشته‌اند. لذا دیده می‌شود جوی نامناسب برای اسلام و برخی از ساکنان مسلمان در جوامع اروپایی به وجود آمده است.^۱

ادوارد سعید، در مقدمه کتاب خود، اسلام و رسانه‌ها، در سال ۱۹۹۶، سیمای جهان اسلام را در رسانه‌های غربی در دوران پس از جنگ سرد، با شاخصه‌های ذیل معرفی می‌کند: متحدان دارالاسلام، دین تروریستی، تشنگان خون، خطر برای غرب و سوءاستفاده از زنان. یکی از جدیدترین نمونه مطالعات درباره چگونگی تصویر اسلام در رسانه‌های آلمانی، پژوهشی است به نام «چهره خشن و تضادگرایی اسلام» در شبکه‌های تلویزیونی ZDF و ARD آلمان به مدیریت کی حافظ صورت می‌گیرد که بیش از ۸۰ درصد برنامه‌های او درباره اسلام، بار منفی اسلام‌هراسی دارد و طبق ارزیابی به‌عمل‌آمده، در ۲۴ درصد از آن، از مسئله گروه‌های تکفیری استفاده شده است.^۲

در فرانسه، حزب جبهه ملی، توانست با ایجاد هراس از حضور مسلمانان و ارتباط‌دادن آنان با تروریسم، جایگاه سیاسی درخور توجهی در فرانسه در سال‌های گذشته کسب کند.^۳

۱. نجمیه پوراسماعیلی، مرکز بین‌المللی مطالعات صلح، در: www.peace-ipsc.org.

۲. همان.

۳. همان.

اوج این اسلام‌هراسی از یازدهم سپتامبر ۲۰۰۱ در جریان حمله القاعده به برج‌های دوقلو به اسم مبارزه با جاهلیت اتفاق افتاد که بعد از آن مسئولان مختلف بلوک غرب اقدام به توهین به اسلام و وارونه نشان دادن آن در سخنرانی‌ها و مقالات خود کردند.^۱ به جرئت می‌توان گفت بیشترین عامل مؤثر در اسلام‌هراسی برگرفته از همین گروه‌های سلفیه جهادی است که با تکیه بر مفاهیم غلطی چون جاهلیت جوامع و ... به اعمال خشونت‌بار و متحجرانه و ضدبشریت دست زدند و بهانه‌ای به دست دشمنان برای هراساندن جهانیان از اسلام دادند.

ج. جنگ مذهبی و تفرقه

گاه دیده می‌شود که گروه‌های سلفیه جهادی، به اسم مبارزه با جاهلیت و دشمنان اسلام، اهل سنت را برای مبارزه با دیگر طوایف مسلمانان از جمله شیعه فرا می‌خوانند و از آن‌ها برای مقابله با خطر شیعه تقاضای اتحاد دارند که در نتیجه به اهداف دشمن، که همان جنگ مذهبی است، کمک بیشتری کنند. در این بین جوانان خام و مغرور و جاهل به حقیقت مسئله به دام آنان می‌افتند و در واقع به برادرکشی مد نظر استکبار اقدام می‌کنند. ترور شخصیت‌های مذهبی علوی و شیعی در سوریه به دست گروه‌های سلفی جهادی، راه را برای رودررو قرار دادن اهل سنت و شیعه و در نتیجه آن تبدیل جنگ سیاسی به جنگ مذهبی مهیا می‌کند.^۲ تخریب اماکن مذهبی شیعه و توهین به مقدسات شیعه به دست گروه داعش و نشان ندادن واکنش شایسته از سوی علمای اهل سنت باعث دامن زدن به این مسئله خواهد شد.^۳

۱. پایگاه «رحماء»، www.rohama.org؛ حمید هاشمی، «تحلیلی بر گفتمان اسلام‌هراسی غرب و بیداری جهان اسلام در مقابل آن/گفتمان بیم و بیداری»، در: پگاه حوزه، ش ۲۷۰، ص ۲۶.
 ۲. حسن هانی‌زاده، «جنگ مذهبی در انتظار خاورمیانه»، در: www.khabaronline.ir.
 ۳. کریسچن ساینس مانیاتور (هیئت سردبیری)، «پیش‌گیری از جنگ مذهبی در خاورمیانه» (۶ ژوئیه ۲۰۱۴)، در: www.foreignmedia.farhang.gov.ir

د. برداشت سوء از مفاهیم اسلامی

۱. تکفیر

واژه «تکفیر» از واژه‌هایی است که صبغه اسلامی دارد و در قرآن نیز به کار رفته است. گروه سلفیه جهادی با استفاده از این مفهوم به اعمال خلاف انسانیت و رویه اسلام دست زدند و می‌زنند. به نظر این گروه، احزاب و کسانی که در این احزاب عضو هستند و تمام تشکیلات آن کافرند؛ زیرا روش آن‌ها برخلاف اسلام و احکام اسلام و مطابق با جاهلیت است. همچنین، تمام کسانی که به احکام اسلام اعتراض دارند کافرند و هر قانونی که با قانون اسلام مخالف باشد کفر محسوب می‌شود.^۱ در نظر این گروه، اسلام برای مبارزه با جهل و کفر آمده است. لذا هر کس به مظاهر جاهلیت و کفر چنگ زند کافر است.^۲

۲. جهاد

در نگاه این گروه، جهاد ابزاری است برای از بین بردن جاهلیت و برقرار کردن حکومتی اسلامی و جامعه اسلامی. این گروه جهاد را بر هر مرد و زن مسلمانی واجب می‌داند.^۳ گروه «سلفیه جهاد»، با برداشت سلیقه‌ای از مفهوم جهاد، به منظور مقابله با جاهلیت، دست به کشتار مسلمانان و دیگر اقشار مردم از هر فرقه و مذهبی بدون هیچ‌گونه جرمی و بدون هیچ‌گونه دادگاهی زده است و در نتیجه آن باعث به تاراج رفتن جان و مال و ناموس و کشتار زنان و کودکان، و آواره شدن میلیون‌ها انسان بی‌گناه شده‌اند. البته باید گفت اعمال این گروه قتال است نه جهاد؛ زیرا جهاد علیه دشمن و کفار است، اما این گروه بیشتر با مسلمانان جنگ دارند تا با کفار. لذا این گروه مشغول به قتال و کشتار مسلمانان است.^۴

۱. ابومصعب سوری، الثورة الإسلامية الجهادية في سوريا، ص ۸۵-۸۶؛ ابومصعب سوری، اهل السنة في الشام في مواجهة النصيرية و الصليبية و اليهود، ص ۲۵.

۲. ابوقتاده فلسطینی، حکم الاعداد العسکری، ص ۱، برگرفته از: www.tawhed.ws.

۳. سید احمد رفعت، النبی المسلح (۱) (صالح سربه)، ص ۴۲.

۴. مانع بن حماد الجهنی، الموسوعة المیسرة فی الادیان والمذاهب والاحزاب المعاصرة، ج ۲، ص ۳۵۲.

۳. هجرت و کناره‌گیری از جامعه جاهلی

تفکر هجرت، که از دیگر مفاهیم اسلامی است و به دوران پیامبر و هجرت ایشان از مکه برمی‌گردد، یکی دیگر از مفاهیمی است که از آن برداشت سوء شد. برای نمونه، گروه شکری مصطفی با تکیه بر این واژه و جاهلی دانستن جامعه و هجرت به واحدهای مسکونی در کنار شهر، شروع به جذب نیرو کرد. او در ادامه با تبلیغات جذاب و دروغین خود جوانان پسر و دختر را جمع کرد و حتی آن‌ها را بدون اجازه پدر و مادر و به‌دور از خانواده به ازدواج یکدیگر درآورد.^۱

هجرت و گوشه‌گیری از جامعه تفکری است که این گروه از مهم‌ترین رهبر معنوی خود، یعنی سید قطب، گرفته است؛ تفکری که با قیاسی اشتباه میان دوران سید قطب با دوران پیامبر صورت گرفته است. او عقیده داشت پیامبر در زمان ضعف از جامعه جاهلی کناره گرفت و پس از تشکیل جامعه اسلامی به جنگ جامعه جاهلی آمد، در نتیجه در این دوران نیز باید از جامعه جاهلی فاصله گرفت و پس از تشکیل و تقویت جامعه اسلامی برای مبارزه به سوی جامعه جاهلی آمد.^۲

۵. ویرانی‌های سرزمینی و عقب‌افتادگی علمی و اقتصادی

اولین شرط پیشرفت جامعه، وجود امنیت و آرامش است. اگر در جامعه و کشوری امنیت برقرار نباشد نه تنها سرمایه‌گذاران خارجی در آن کشور سرمایه‌گذاری نمی‌کنند بلکه سرمایه‌گذاران داخلی نیز به دلیل نداشتن امنیت جانی و مالی آن سرزمین را ترک می‌کنند. مهم‌تر از آن، سرمایه واقعی آن جامعه، که متفکران و دانشمندان عرصه‌های مختلف است، از آن جامعه به دیگر جوامع که دارای آسایش اند کوچ خواهند کرد تا بتوانند نبوغ فکری و دانش خود را به عرصه ظهور برسانند. اکنون که جوامع اسلامی به بالای خانمان سوز مبتلا شده است و دیگر جای امنی برای هیچ طیفی از افراد مذکور وجود ندارد چگونه می‌توان توقع پیشرفت جوامع اسلامی را داشت. علاوه بر این، بمب‌گذاری در

۱. قاعدو ابراهیم، الاخوان المسلمون فی دائرة الحقیقة الغائبة، ص ۱۰۷.
 ۲. سید قطب، معالم فی الطریق، ص ۶۸؛ همو، فی ظلال القرآن، ج ۱، ص ۵۶۳.

ساختمان‌های اداری، زیربناهای تجاری و راهبردی، که ساخت هر کدام از آنها نیاز به زمان مدید و بودجه‌های کلان دارد، از دیگر آثار مخرب این گروه‌ها است.

نتیجه

گروه‌های سلفیه جهادی، در دوره‌های مختلف، از واژه «جاهلیت»، که ریشه قرآنی هم دارد، برای اهداف خود که مبارزه با کفر و حکام کافر و ایجاد حکومت اسلامی و اعتلای اسلام بود، استفاده کردند. در دوره اول، جوامع اسلامی، به پیروی از سید قطب جاهلی شناخته شد و رهبران این دوره برای رهایی از جامعه جاهلی، هجرت و جهاد را به عنوان دو عامل مهم پیشنهاد کردند. هرچند در عمل هیچ منفعتی برای دنیای اسلام نداشت. در دوره دوم، مصداق جاهلیت آمریکا و کشورهای هم‌پیمان با آمریکا شناخته شد که جهاد با آنان را در پیش گرفتند که باز هیچ منفعتی برای اسلام و مسلمانان نداشت و در دوره سوم مصداق بارز جاهلیت شیعیان شناخته شدند و راه مبارزه با آنها نیز جهاد معرفی شد. این‌ها همه برای اعتلای اسلام و مسلمانان است! هرچند آنچه در عمل دید شد و می‌شود عکس این مطلب است؛ یعنی نه تنها اعتلا و پیشرفت اسلام را نمی‌بینیم بلکه جهان اسلام در اثر حملات گروه‌های سلفیه جهادی به انحطاط رفته است. سوءبرداشت از این واژه در جهان اسلام آثاری چون افزایش تعداد گروه‌های تکفیری با هدف رسیدن به اغراض شیطانی خود، اسلام‌هراسی که دشمن از دیرزمان به دنبال آن بود، کشیده شدن جوامع اسلامی به سمت جنگ‌های مذهبی، از بین رفتن فرصت‌ها و صدمات و لطمات جبران‌ناپذیر به مال، ناموس و جان مردم است که هیچ انسان آزادمندی نمی‌توان به راحتی غم و اندوه آن را فراموش کند.

منابع

۱. قرآن کریم.
۲. ابراهیم نژاد، محمد، داعش؛ دولت اسلامی عراق و شام، قم: دار الاعلام لمدرسة اهل البيت، چاپ اول، ۱۳۹۳.
۳. ابن ابی زمنین، تفسیر القرآن العزیز، قاهره: الفاروق، چاپ اول، ۱۴۲۳.
۴. ابن جبر، مجاهد، تفسیر مجاهد، مصر: دار الفكر الاسلامی، چاپ اول، ۱۴۱۰.
۵. ابن فارس، احمد، معجم مقائیس اللغة، قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، چاپ اول، ۱۴۰۴.
۶. ابوقتاده فلسطینی، «عندما تكفر القرى»، ص ۲، برگرفته از: www.tawhed.ws
۷. استرآبادی، رکن الدین، شرح الرضی علی الشافیه، بی جا: الثقافة الدينية، چاپ اول، ۱۴۲۵.
۸. اسماعیلی، حمیدرضا، القاعده از پندار تا پدیدار، تهران: مؤسسه اندیشه سازان نور، چاپ دوم، ۱۳۹۰.
۹. امیرخانی، علی، «ابوالاعلی مودودی و جریان نوسلفی گری»، مجله معرفت کلامی، س ۱، ش ۳، ۱۳۸۹.
۱۰. ایمن الظواهری، الحصاد المر؛ الاخوان المسلمین فی ستین عاماً، مرکز الفجر، www.tawhed.ws
۱۱. برگن، پیترا ل، اسامه بن لادن، ترجمه: عباس قلی عباسی فرد، تهران، چاپ اول، ۱۳۹۰.
۱۲. بن لادن، اسامه، النزاع بین حکام آل سعود والمسلمین والسبیل إلى حله، بی جا: بی تا، در: www.tawhed.ws
۱۳. بن لادن، اسامه بن محمد، الأرشيف الجامع لكلمات و خطابات اسامه بن محمد بن لادن، چاپ اول، ۷ جمادی الأولى ۱۴۲۷، www.tawhed.ws
۱۴. بن لادن، اسامه بن محمد، الرسالة الرابعة إلى أهل العراق خاصة و المسلمین عامة: بشائر النصر، وتذكیر بالحقائق والأحكام، ورسالة إلى أمة الاسلام، وبيعة أبو مصعب الزرقاوی أميراً للقاعدة فی بلاد الرافدين، ۱۵ ذوالقعدة ۱۴۲۵، www.tawhed.ws
۱۵. بن لادن، اسامه بن محمد، الرسالة السادسة إلى الأمة الإسلامية: التحريض والحث على الجهاد، ۱۲ ذوالقعدة ۱۴۲۴، www.tawhed.ws
۱۶. پوراسماعیلی، نجمیه، مرکز مطالعات بین المللی صلح، ۱۳۹۰، «www.peace-ipsc.org».
۱۷. تحت نظارت ایمن الظواهری، الحوار مع الطواغيت مقبرة الدعوة والدعاة، من مطبوعات جماعة الجهاد، بی جا: بی تا، بی تا.
۱۸. ثعلبی، أحمد بن محمد، الكشف والبيان عن تفسیر القرآن، بیروت: دار إحياء التراث العربی، چاپ اول، ۱۴۲۲.

۱۹. الجهني، مانع بن حماد، الموسوعة الميسرة في الاديان والمذاهب والاحزاب المعاصرة، رياض، چاپ پنجم، ۱۴۲۴.
۲۰. الحوار مع الشيخ أبي مصعب الزرقاوي، مؤسسة الفرقان، www.tawhed.ws.
۲۱. رازی، ابن ابی حاتم، تفسیر القرآن العظیم، عربستان سعودی: مكتبة نزار مصطفى الباز، الطبعة الثالثة، ۱۴۱۹.
۲۲. رفعت، سيد احمد، النبي المسلح الراضون (۱)، عربستان: رياض الرئيس، چاپ اول، ۱۹۹۱.
۲۳. رفيعی، محمد طاهر، «تأثير تفكر جهادي «عبدالله عزام» در گسترش خشونت‌های القاعده»، در: مجموعه مقالات كنگره جهاني جريان‌های افراطي و تكفيري از دیدگاه علمای اسلام، ج ۱، قم: دار الاعلام لمدرسة اهل البيت (ع)، چاپ: يكم، ۱۳۹۳.
۲۴. زرقاوي، أبو مصعب، «من معاني استشهاد الشيخ أبو مصعب الزرقاوي»، عطية الله، www.tawhed.ws.
۲۵. زرقاوي، أبو مصعب، كلمات مضيئه، بی جا، بی نا، الطبعة الاولى، ۱۴۲۷، www.tawhed.ws.
۲۶. الظواهری، ایمن، اعزاز راية الاسلام ... رسالة في تأكيد تلازم الحاکمية والتوحيد، بی جا: مؤسسة السحاب، www.tawhed.ws.
۲۷. عدالت‌نژاد، سعید، «سلفیان تکفیری چه کسانی هستند و چه عقایدی دارند؟»، در: <http://www.khabaronline.ir/detail/295703/culture/religion>
۲۸. عزام، عبدالله، الاسلام والمستقبل البشريه (اسلام و آینده بشریت)، ترجمه: محمد ابراهيم كيانی، بی جا: بی تا، در: www.agheedeh.com.
۲۹. عزام، عبدالله، الأسئلة والأجوبة الجهادية، بی جا: بی تا، در: www.tawhed.ws.
۳۰. عزام، عبدالله، السيرة الذاتية، بی جا: بی تا، در: www.tawhed.ws.
۳۱. عزام، عبدالله، العقيدة وأثرها في بناء الجيل، بی جا: بی تا، در: www.tawhed.ws.
۳۲. عزام، عبدالله، القومية العربية، بی جا: بی تا، در: www.tawhed.ws.
۳۳. عزام، عبدالله، عملاق الفكر الاسلامي (سيد قطب)، بی جا: بی تا، در: www.tawhed.ws.
۳۴. عمر بن عبدالحكيم (ابومصعب سوری)، الثورة الاسلامية الجهادية في سوريا، بی جا: بی تا، در: www.tawhed.ws.
۳۵. عمر بن عبدالحكيم (ابومصعب سوری)، اهل السنة في الشام في مواجهة النصرانية والصليبية واليهود، بی جا: بی تا، در: www.tawhed.ws.
۳۶. عمر بن محمود (ابوقتاده فلسطينی)، احسن الحديث، بی جا، بی تا، در: www.tawhed.ws.
۳۷. عمر بن محمود (ابوقتاده فلسطينی)، الجهاد والاجتهاد، در: www.tawhed.ws.
۳۸. عمر بن محمود (ابوقتاده فلسطينی)، حكم الاعداد العسكري، بی جا، بی تا، در: www.tawhed.ws.

۳۹. عمر بن محمود (ابوقتاده فلسطینی)، **لماذا الجهاد؟**، بی‌جا: بی‌تا، در: www.tawhed.ws.
۴۰. فرج، عبدالسلام، **الجهاد الفريضة الغائبة**، بی‌جا: بی‌تا، در: www.tawhed.ws.
۴۱. قاسمی، مصطفی، **آشنایی با کشورهای جهان اسلام؛ مصر، تهران: مؤسسه اندیشه‌سازان نور، چاپ اول، ۱۳۹۲.**
۴۲. قاعود ابراهیم، **الاخوان المسلمون فی دائرة المعارف الحقیقة الغائبة**، بی‌جا: بی‌تا، در: www.tawhed.ws.
۴۳. قطب، سید، **فی ظلال القرآن**، بیروت - القاهرة: دار الشروق، الطبعة السابع عشر، ۱۴۱۲.
۴۴. قطب، سید، **معالم فی الطريق (نشانه‌های راه)**، ترجمه: محمود محمودی، تهران: نشر احسان، چاپ دوم، ۱۳۹۰.
۴۵. قطب، محمد، **جاهلیت قرن بیستم**، ترجمه: محمدعلی عابدی، بی‌جا: بی‌تا، در: www.aqeedeh.com.
۴۶. **الکتاب الجامع لکلمات ورسائل الشیخ ایمن المفرغة**، الطبعة الاولى، ۲۰۱۰/۱۴۳۱، در: www.tawhed.ws.
۴۷. کریسچن ساینس مانیتور (هیئت سردبیری)، «پیش‌گیری از جنگ مذهبی در خاورمیانه»، مترجم: داود حیدری، آمریکا، تاریخ نشر ۲۰۱۴/۱/۶، برگرفته از سایت: www.foreignmedia.farhang.gov.ir.
۴۸. مقدسی، ابو محمد عاصم، **عداد القادة الفوارس بهجر فساد المدارس**، بی‌جا: بی‌تا، در: www.tawhed.ws.
۴۹. مقدسی، ابو محمد، **وقفات مع ثمرات الجهاد**، در: www.tawhed.ws.
۵۰. مقدسی، ابو محمد، **هذه عقیدتنا**، در: www.tawhed.ws.
۵۱. مودودی، ابوالاعلی، **اسلام و جاهلیت**، ترجمه: عبیدالله اسد، بی‌جا: بی‌تا، در: www.agheedeh.com.
۵۲. مودودی، ابوالاعلی، **تئوری اخلاق اسلامی**، در: www.aqeedeh.com.
۵۳. مودودی، ابوالاعلی، **حجاب**، ترجمه: نعمت‌الله شهرستانی، تهران: نشر احسان، چاپ سوم، ۱۳۸۹.
۵۴. ندوی، علی أبو الحسن، **ماذا خسر العالم بانحطاط المسلمين**، مصر: الایمان، المنصورة، بی‌تا.
۵۵. هاشمی، حمید، «تحلیلی بر گفتمان اسلام‌هراسی غرب و بیداری جهان اسلام در مقابل آن؛ گفتمان بیم و بیداری»، در: **پگاه حوزه**، ش ۲۷۰، ۱۳۸۸.